

Den svenska inflationen sedd genom Solow's glasögon

De fyra faktorer bakom den amerikanska inflationen som Solow drar fram, brukar ofta nämnas även för Sveriges del som de viktigaste. Det finns därför anledning att komplettera Solow's framställning med några diagram för Sverige. De fyra påverkande faktorer som Solow nämner (budgetunderskottet, penningmängden, ekonomins kapacitetsutnyttjande samt löneökningstakten) måste emellertid även utökas med den påverkan som sker på den svenska ekonomin utifrån. Solow's framställning verkar ju närmast vara skriven för en helt sluten ekonomi. Där nämns ingenting om växelkurser eller oljepriser eller den höga internationella likviditeten eller andra externa faktorer. Helt naturligt kommer flera av de senare inläggen i detta symposium att i väsentlig grad behandla just den svenska ekonomins importerade inflation. Jag diskuterar därför i korthet den svenska inflationens utlandsberoende.

Framställningen är här endast avsedd att komplettera Solow. Jag går därför inte alls in på olika teorier för hur de olika faktorerna kan tänkas spela in. En sammanfattande översikt av dessa teorier har redan givits i inledningen. Därtill har varje författare – och i synnerhet Johan Myhrman i sin längre inledande artikel – även berört teoribakgrunden.

Inflationen

I *figur 1* visas (streckat) den svenska inflationen, mätt såsom ökningstakten i den privata konsumtionens pris (implicita deflator). Valet av prisindex (konsumtprisindex eller den implicita deflatorn) har oftast mindre betydelse.¹ Där-

emot måste man vara uppmärksam på om inflationstakten mäts som ett *årsge-nomsnitt* (som i *figur 1*) eller *under året*, dvs från december till december. I synnerhet i perioder då inflationstakten håller på att förändras snabbt, som 1980, spelar de två sätten att räkna stor roll.

Som framgår av figuren accelererade den svenska inflationen markant kring 1970. Men trots detta är den genomsnittliga inflationen för åren före oljekrisen, dvs 1950–73, endast 4,8 procent. Under åren närmast efter "oljeshocken" låg den omkring 10 procent, med en viss uppgång under 1977 som en direkt följd av devalveringarna detta år. Till 1979 skedde emellertid en betydande inbromsning. Inflationen låg detta år "endast" på drygt 7 procent. Men därefter skedde ånyo en acceleration till 13–14 procent 1980.

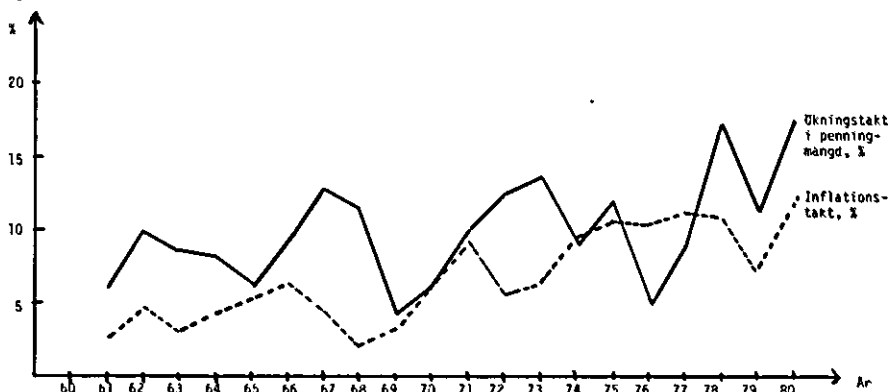
Penningmängden

I *figur 1* visas också en av de faktorer som Solow drar fram, nämligen penningmängden. I Sverige brukar denna mätas som total inlåning i alla typer av banker plus sedelmängden. Vi kallar detta belopp M3 med internationellt vedertagen terminologi.

Som *figur 1* visar, har ökningstakten i penningmängden undergått kraftiga fluktuationer över konjunkturcykeln med de

¹ Den implicita deflatorn väger samman de olika delpriserna med de konsumtionsandelar som galler i varje period (Paasche's index), medan konsumentprisindex skall ha fasta vikter (Laspeyres' index). Men i Sverige beräknas konsumentprisindex med vikter som följer förändringen i konsumtionens sammansättning med viss eftersläpning. Skillnaden mellan de två typerna blir därför liten.

Figur 1. Penningmängdens ökning och inflationstakten, båda i procent, 1961–80 (penningmängd mäts med M3 och inflationen i konsumtionens implicita deflator).

snabbaste ökningarna i lågkonjunkturåren (1962, 1967, 1972) och lägre ökningstakter i högkonjunkturår som 1965 och 1969. För hela perioden 1950–73 är ökningstakten i penningmängden 8,3 procent. Ungefär samma ökningstakt sker för åren 1974–77 i genomsnitt. Därefter ökar stegringstakten kraftigt för att nå inte mindre än 17 procent 1978 och ungefär lika mycket 1980.

Det är svårt att finna något samband mellan den snabbare inflationen i mitten av 1970-talet och penningmängdens ökningstakt. Däremot kan man – om man vill tro på de ibland framförda hypoteserna om en tvåårig eftersläpning mellan penningmängdsökning och inflation – finna ett samband mellan 1978 års penningmängdsökning och 1980 års snabbare inflation.² I så fall bör inflationen komma att bromsas upp väsentligt under 1981, parallellt med den långsammare ökningen av penningmängden 1979.

Budgetsaldot

Solow's faktor nummer 2 är budgetsaldot. I Sverige brukar statens kassamässiga saldo vara det mest omtalade. Figur 2 visar, att detta sedan mitten av 1960-talet successivt försämrats för att sedan 1976 drastiskt falla. Men någon försämring som sker parallellt med den snab-

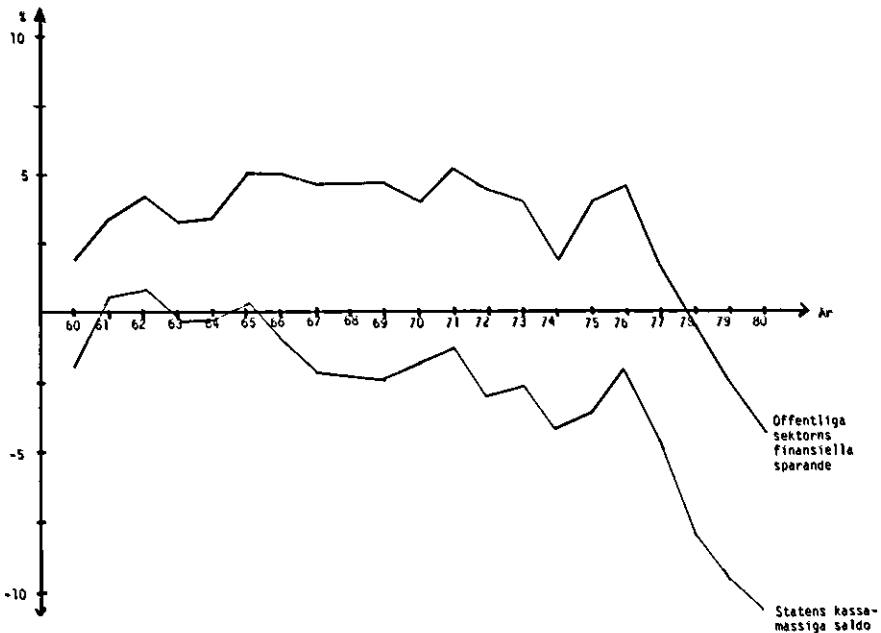
bare inflationen finns inte, med eventuellt undantag för de allra senaste åren.

Som Solow påpekar, bör egentligen de olika offentliga myndigheterna läggas tillsammans. I figuren återges därför också den totala offentliga sektorns finansiella sparande. Efter AP-fondens införande ligger detta på en tämligen konstant nivå under hela perioden fram till 1974, då det tillfälligt faller. Från 1976 visar även detta mått på ett allt större underskott.

Det inflytande som budgetsaldot utövar på inflationen brukar i allmänhet antas ske via penningmängden. Man talar om "inflation drivande finansiering via sedelpressarna". Men man skulle även kunna tänka sig att budgetunderskottet i sig skulle kunna skapa inflation. Även om budgetunderskottet finansieras tex genom att allmänheten köper premieobligationer, stiger förmögenheten hos allmänheten, vilket skulle kunna tänkas leda till ökad efterfrågan och snabbare inflation. Men vid en jämförelse mellan inflationstakten i figur 1 och de två måtten på budgetsaldo i figur 2 verkar inte något sådant samband finnas. Endast den snabbare inflationen 1980

² Se Johan Myhrmans och Bo Axells artiklar i detta nummer.

Figur 2. Statens kassamässiga budgetsaldo och den offentliga sektorns finansiella sparande, procent av BNP.

skulle kanske kunna härledas på detta sätt. Men varför bromsades i så fall inflationen 1979, samtidigt som de två måtten på budgetbalans visar en stadig försämring allt ifrån 1976?

Kapacitetsutnyttjandet

Den tredje faktorn bakom inflationen, säger Solow, är att "vi tillåtit vår ekonomi att bli alltför överhettad." Kapacitetsutnyttjandet i ekonomin skulle ha blivit så högt att diverse flaskhalsar i produktionen skulle ha drivit kostnaderna i höjden, samtidigt som företagens vinstmarginaler skulle kunna förbättras i en "säljarnas marknad". Hur ser den bilden ut i Sverige?

Figur 3 visar olika mått på kapacitetsutnyttjandet. Ett vanligt mått är arbetslösheten. För att kunna jämföras med de andra två mats här arbetslösheten (på den vänstra axeln) upp och ned så att en uppgång i serien motsvarar lägre arbetslöshet.

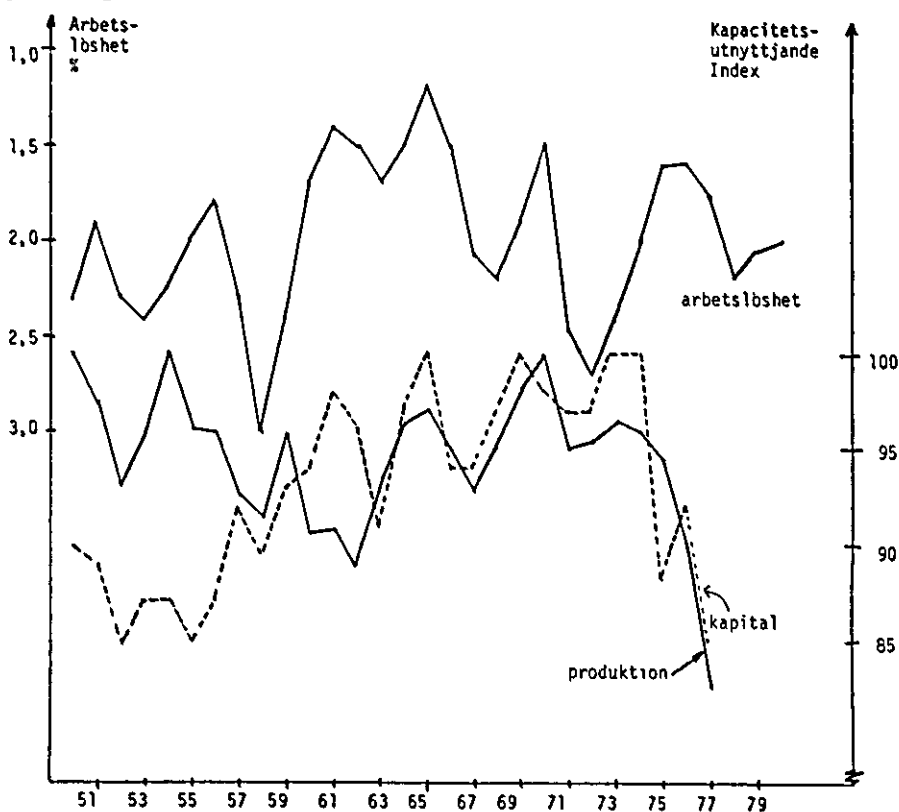
Den snabbare inflationen kring 1973

kan, om vi så vill, föras tillbaka på arbetslösheten. Från 1971 års stora arbetslöshet föll siffran tillbaka till nästan 1,5 procent. Sedan dess har arbetslösheten legat tämligen konstant kring 2 procent. Som vi alla vet har dock denna låga nivå upprätthållits med hjälp av en massiv insats av olika arbetsmarknadspolitiska stöd, liksom till priset av en kraftig ökning i förtidspensioneringar. Den "sanna" arbetslösheten brukar därför beräknas ligga närmare 10 procent som mest och ligger även 1980 på en så pass hög nivå som 7–8 procent.

Något samband med den snabbare inflationstakten för åren efter 1975 finns därför inte.

Men vi kan även mäta "arbetslösheten hos kapitalet" (eller snarare sysselsättningsgraden hos kapitalet) genom att ställa elkraftskonsumtionen i industrin mot den totala installerade effekten på maskinparken i industrin. Detta mått visas på skalan till höger och streckat i figuren. Vi ser att kapacitetsutnyttjandet

Figur 3. Tre olika mått på kapacitetsutnyttjande, 1950–80. Se texten för närmare förklaringar.

för kapitalet gradvis ökat under 1950- och 1960-talen med toppar i högkonjunkturåren. Kapitalets grad av utnyttjande verkar dock ha varit detsamma i de tre konjunkturtopparna 1964–65, 1969–70 och 1973–74. Men därefter faller kurvan brant och det verkar inte troligt att brist på realkapital varit en avgörande faktor bakom de snabbare stegringarna i kostnader och priser.

Genom att stoppa in den totalt tillgängliga mängden kapital och den tillgängliga mängden arbetskraft i en produktionsfunktion får vi fram den möjliga produktionsvolymen i industrin. Om denna sätts i relation till industrins faktiska produktion får vi det mått på kapacitetsutnyttjande som kallas "produktion" i figur 3. I denna serie ser vi klart

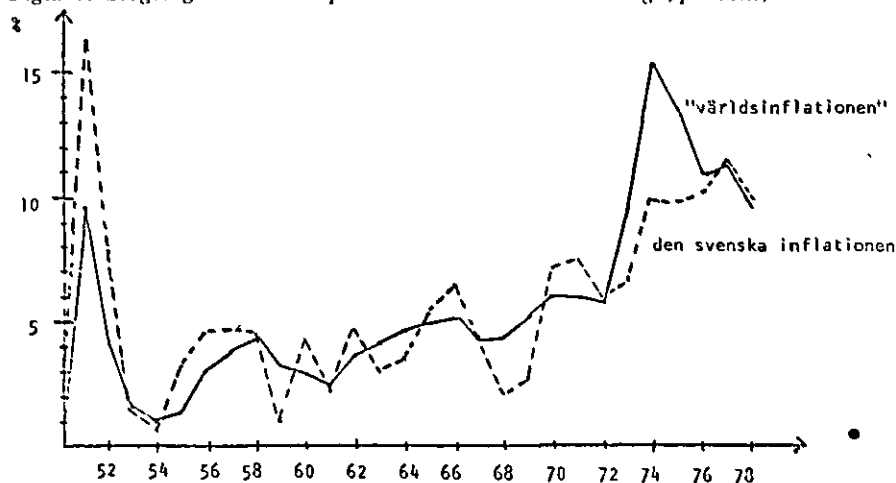
att högkonjunkturerna 1950 och 1970 dominerar de övriga. Alltsedan denna sista topp har industrins faktiska produktion fallit i relation till den möjliga. Först 1978 sker en viss uppgång (som inte visas i diagrammet).

Alla de tre måtten på kapacitetsutnyttjande utvecklas således tvärt emot inflationen. Att det skulle ha varit en ovanligt hög grad av överhettning som orsakat den svenska inflationen får därför endast ett visst stöd vad gäller 1973. För senare år finns inget samband.

Löneutvecklingen

Den fjärde och sista av Solow's förklaringar är arbetskraftskostnaderna. Liksom ar fallet i USA överensstämmer des-sas ökning med inflationsutvecklingen.

Figur 4. Stegring i konsumentprisindex i världen och i Sverige, procent, 1950–78.

Arbetskraftskostnaderna per timme i industrin ökade tex med 11 procent i genomsnitt per år för perioden 1950–73. Därefter steg de med över 17 procent 1974, 22 procent 1975 och 17 procent 1976. Sedan dess har det skett en inbromsning och 1980 års ökade inflation kan inte förklaras med utgångspunkt från en snabbare löneutveckling.

Efter hänsyn till produktiviteten visar arbetskraftskostnaderna per tillverkad enhet en i stort likartad bild. De steg 1950–73 med 5 procent i genomsnitt och ökade därefter kraftigt 1974–76, som mest med över 26 procent 1975. Därefter skedde en markant avsaktning när produktiviteten sköt fart igen 1978–79, så att arbetskraftskostnaden per enhet blott ökade med 1,5 procent 1979. En viss snabbare ökning (ca 8 procent) noterades 1980.

Av samma skäl som Solow tar upp följs därför löner och priser åt tämligen väl. Men varken 1973–74 års inflationsökning eller den som skedde 1980 låter sig förklaras med huvudsaklig utgångspunkt från lönesidan.

Importerad inflation

I likhet med övriga bidrag till symposiet vill jag därför rikta uppmärksamheten

mot utlandsinflationens betydelse. *Figur 4* visar "världsinflationen" mätt som genomsnittet för Valutafondens medlemmar och den svenska inflationen. *Alldeles oavsett vilken mekanism som egentligen överför impulserna är överensstämmelsen mellan "världsinflationen" och den svenska mycket god.* Avvikelser finns främst för sådana år som 1972–75, då Sverige dels bedrev en till en början restriktiv politik, dels följde D-marken uppåt i värde till följd av orm-samarbetet (se vidare Herins och Jakobssons artikel). De år då den svenska inflationen överstiger "världens" är främst då omsen eller momsens höjts (1960, 1965, 1970).

Däremot kan vi inte av det goda sambandet säga något om de kanaler på vilka inflationsimpulserna överförs. Keynesianska bedömare betonar de direkta pris-effekterna via importpriserna och prisernas effekter på de olika efterfrågetrycken i länderna. Monetaristerna betonar världsinflationens beroende av den totala likviditetsökningen i världen, som även tenderar att styra de enskilda ländernas penningmängdsökningar och inflation vid fasta växelkurser. Båda har förmodligen delvis rätt.